

ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ДИЗАРТРИЄЮ ЯК ФАКТОР ЇХ НАВЧАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ

Мартинчук Олена Валеріївна

кандидат педагогічних наук

доцент, завідувач кафедри

Корекційної та інклюзивної освіти

Інституту людини

Київського університету Імені

Бориса Грінченка

Луцько Катерина Василівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри ортопедагогіки та

реабілітології ІКПП НПУ

імені М.П. Драгоманова

Відомо, що при дизартрії порушується руховий механізм мовлення, як наслідок органічного ураження центральної нервової системи. Порушення звуковимови пов'язано з утрудненням артикуляційної моторики, мовленнєвого дихання та голосотворення. Проблеми з супутніми рухами, тремором призводять до нечіткості («змазаності») мовлення, впливають на його темп (мовлення може бути уповільненим або прискореним). Традиційно, аналізуючи усне мовлення дітей з церебральними порушеннями, йдеться про їх експресивне мовлення – якість говоріння. Проте мало уваги приділяється імпресивному мовленню, яке тісно взаємопов'язане з експресивним.

Значні проблеми мовленнєвого розвитку дітей з ДЦП обумовлені саме недосконалими вміннями та навичками сприймання усного мовлення, його розуміння, що впливає на їх загальний розвиток, на здатність отримувати усну інформацію. В той же час труднощі сприймання, аналізу усного мовлення (усної інформації) автоматично проектується на якість розуміння писемних текстів, розвиток словесної пам'яті, що призводить до обмеження

можливостей отримання писемної інформації. Тому як формування усного (експресивного) мовлення, так і його розуміння є практично рівнозначними для мовленнєвого розвитку дитини з ДЦП, а також для її загального, інтелектуального розвитку.

У вирішенні проблем формування та розвитку мовлення у дітей з ДЦП надзвичайно важливим є розвиток загальної та артикуляційної моторики. Взаємозв'язок порушень загальної та мовленнєвої моторики при ДЦП проявляється в тому, що дитина погано відчуває як положення своїх кінцівок, так і органів артикуляції. Це утруднює здійснення цілеспрямованих рухів, їх довільну організацію, що призводить до порушення звуковимови і свідчить про необхідність поєднання розвитку загальної моторики дитини, функцій рук та артикуляційної.

Особливої уваги потребує відпрацювання моторного образу звука, тобто подолання моторних труднощів при звуковикові. У дітей з ДЦП труднощі артикулювання зберігаються тривалий час і є досить стійкими, що потребує пошуку нових технологій активізації формування усного мовлення і, зокрема, звуковимови. У пошуку технологій формування звуковимови і мовлення доцільно виходити з того, що новий звук включається дитиною в фонологічну систему лише тоді, коли дозріють артикуляційні можливості його реалізації (Гвоздев А. Н., 1948, Бельтюков В. И. 1979). З даних досліджень можна зробити висновок, що звук, не відпрацьований в моторному плані, не стає повноцінним надбанням її фонологічної системи.

З корекційною метою доцільним є застосування, так званої, фонетичної ритміки, коли вимовляння звука пов'язується з відповідним (грубим) рухом рук, з активізацією загальної рухливості. Основою запровадження технологій ритмічної стимуляції рухів є психологічні дослідження відомих психологів (Л. С. Виготського, Н. А. Бернштейна, А. Р. Лурія та інших). Вони розглядали довільну рухову активність на основі концепції функціональних систем, що включають кінестетичну і кінетичну основи і зорово-просторову організацію. Пов'язування ритмічних рухів тулуба,

рук тощо з породженням звуків мовлення є ефективним як для розвитку рухової сфери дитини, так і мовлення.

Значної ваги набуває відома методика формування здатності зосереджуватись на відчуттях артикуляційних положень з закритими очима (Є.М. Мастюкова). Саме дану методику доцільно розглядати як проміжний (хоч і дуже важливий) етап, який варто реалізувати на шляху до мисленнєвого породження звуків і організованих звукокомплексів-слів.

Мисленнєве породження дитиною рухів артикуляційного апарата, характерних для того чи іншого звука, є доступним засобом активізації звуковимови, мовленнєвого мислення та мовлення. Для цього дитині потрібно пам'ятати положення артикуляційних органів при породженні звука, послідовності артикуляційних звукокомплексів при вимовлянні слова. Мисленнєве породження дитиною рухів артикуляційного апарата, характерних для звуковимови конкретного звука стимулює рух органів артикуляції, перехід їх у активну фазу, що пришвидшує процес оволодіння звуковимовою.

Крім того, саме артикуляційний рух при сприйманні дитиною зверненого мовлення активізує систему його інтелектуальної обробки, забезпечуючи синхронність його сприймання, аналізу-синтезу та розуміння. Дитина оволодіває звуковою стороною мовлення, досвідом свідомого сприймання звукових сигналів, розвиває свій фонетико-фонематичний слух.